

УДК 061.22:7.03(082)(4)"185/19"

О. В. Мендрін

ЗНАЧЕННЯ МАНІФЕСТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ СОЮЗІВ

Розглядаються актуальні проблеми розвитку європейської культури кінця ХІХ – початку ХХ ст. Робиться спроба визначити місце та роль творчих об'єднань у культурному процесі. Аналізується значення маніфесту для формування творчих спілок цього періоду.

Ключові слова: маніфест, творче об'єднання, авангард.

Розуміння механізмів розвитку культурного процесу – невід'ємна частина формування цілісного усвідомлення культури, як явища людського буття. Розгляд окремих елементів, агентів такого розвитку, стає запорукою повноцінного, всебічного вивчення культурної мінливості. Без такої уваги до деталей не можливе й уявлення про функціонування всієї системи. Одним з таких агентів культурної мінливості стають творчі союзи. Саме їхня діяльність усе більш інтенсивно та різнопланово детермінує культурний процес, починаючи з другої половини ХІХ століття. У той же час, виступаючи частиною культурного розвитку, творчі об'єднання мають (і повинні) бути вписані у цілісну його картину. Розгляд процесів культурної динаміки у тому вигляді, що закріпився у сучасній культурологічній науці, був теоретично обґрунтований А.Я. Флієром [1, с. 260-261], передбачає виокремлення макро та мікродинамічних процесів. На рівні актуалізації останніх й може бути, на нашу думку, розглянута діяльність творчих об'єднань, що виступають, у такому контексті, агентами мікродинамічної мінливості у процесах культурного розвитку.

Друга половина ХІХ – початок ХХ ст. традиційно розглядається як зміна культурних епох, яка супроводжується «зміною розумових парадигм» [2, с.363], картини світу, розуміння природи людини й сутності культури. Перегляд засад світосприйняття – характерна риса цього часу, підтвердження чого можемо бачити у широкому спектрі змін духовного життя суспільства: від зміни домінуючих в інтелектуальній сфері філософських систем, до перегляду ролі науки та культури у житті людини. Разом із зміною культурної парадигми, яка нині трактується як перехід від Культури до ПОСТ – культури [3, с.37] або як загибель «нарративу Humanitas» та «виникнення самостійних «модерних» дискурсів», відбувається зміна механізму функціонування культури, способу її розвитку, розповсюдження художніх ідей, стильових напрямів. «Загибель «загальнозначущого міфу» веде за собою розкол соціуму на більшу кількість «елітарних груп – прихильників різних філософських міфологем та «дно» художньої свідомості» [4, с.22].

На межі ХІХ – ХХ ст. зростає значення творчих союзів для художнього процесу, що обумовило підвищений інтерес до проблеми з боку вітчизняних і закордонних дослідників. В роботах як перших, так і других, підкреслюється визначальна роль творчих об'єднань для становлення авангарду, а розвиток тих або інших його течій хронологічно й сутнісно пов'язаний з діяльністю цих об'єднань [5; 6]. Проблема становлення творчих об'єднань та їхньої участі у художньому процесі зазначеного періоду в Україні, незважаючи на появу глибоких та цікавих робіт [4; 7], лишається відкритим завданням, яке вимагає остаточного синтезу накопиченого матеріалу про процеси, що відбувались у різних сферах культурного життя.

Усвідомлення значення маніфестів для процесу становлення творчих об'єднань стимулювало процес видання численної маніфестографії цього часу. Хоча й недостатнє, спорадичне видання маніфестів як російських [8], так і зарубіжних [9; 10] творчих об'єднань, тим не менше, сприяло «покроковому осмисленню їхніх функцій у

комунікаційних актах авангардизму [4, с.54]. Видання маніфестографії сприяє встановленню діалогу на різних рівнях культурної взаємодії, обумовлює інтенсифікацію культурної рефлексії, а «широта оприлюднення й якість коментування свідчить про рівень культури нації, її здатності до рецепції дражливих моментів власної історії» [4, с.54].

Незважаючи на те, що маніфестографія фактично детермінує особливості культурного розвитку, стаючи активним фактором культурного процесу кінця XIX – початку XX ст., питання про роль і значення маніфестів для затвердження цілей створення творчих об'єднань, їхнього впливу на процес інституціалізації останніх до кінця не розкриті, що й обумовило завдання нашої роботи.

Виникнення часом недовговічних, швидко себе переформатуючих, іноді таких, що включають лише декілька осіб, творчих союзів і груп, стає характерною рисою розвитку культури кінця XIX – початку XX ст., а їхня діяльність постала «своєрідним каталізатором культурного процесу» [11, с.86]. Процес цей був інтернаціональним та знайшов свій прояв в культурі практично усіх європейських країн. Саме поява творчих об'єднань, що затверджують інші художні принципи, ідеї, концепції, часто визначало виокремлення нової течії в мистецтві; так, наприклад, виникнення експресіонізму визначається появою у 1905 році об'єднання «Міст», про виникнення футуризму в Італії можна говорити з формуванням у 1909 – 1910 рр. групи навколо Марінетті, а в Україні – у 1913, - навколо М. Семенка. Розвиток дадаїзму пов'язують з діяльністю об'єднання, яке сформувалось у «Клубі Вольтера» і т. ін. Так або інакше, нові напрями у літературі, художній культурі того часу, мистецтві авангарду, визначаються діяльністю подібних союзів, а у митців, поетів з'являється усвідомлена потреба у об'єднанні.

Серед факторів, які обумовили такий шлях розвитку, на наш погляд, можна виокремити такі, що детерміновані як зовнішніми, так і внутрішніми причинами.

В умовах несталості, перманентних як соціальних, так і культурних змін, такого роду союзи – інгрупи дозволяли однодумцям отримувати підтримку ідей, позицій, поглядів та протистояти оточенню, часом надто ворожо налаштованому. У той же час, ці союзи сприяли спільним творчим пошукам, формуванню та уточненню теоретичних, концептуальних положень та принципів. Дослідники вказують на абсолютно новий характер цих творчих об'єднань: вони «стають проявом нового езотеричного типу творчої взаємодії», будуються за принципом суб'єкт – суб'єктних відносин [2, с.363-364], які виключають будь – яку вертикаль у організації. Колективний, спільний творчий процес: робота у майстерні, спільні пошуки та виставки [5, с.18-19], стають однією з відмітних особливостей творчих союзів того часу. Разом із тим, подібна форма розвитку спонукала до становлення, у рамках такого об'єднання, «неординарних, талановитих індивідуальностей» [2, с.364].

Така інгрупа проходила певні стадії свого розвитку, особливо помітно проявляючи себе на етапі власного становлення. Тут, у більшості випадків, невід'ємним атрибутом ставало маніфестування власних ідей та принципів, гучна заява про себе, яка надавала тому, що відбувалось відтінок театральності, що відображав ігрову природу культури [4, с.55]. Водночас, маніфест виконував, на нашу думку, й низку психологічних та соціальних функцій.

Перш за все, маніфест визначав межі, стаючи «знаком відмежування» [4, с.54], вказував на початок «нового мистецтва», а часом, й нового світосприйняття. Така межа – у запереченні старого, віджитого, непотрібного, у чіткому й однозначному синхронному та діахронному відокремленні себе від усіх: так, О. Белий стверджував, обґрунтовуючи «credo» декадентів, їхню готовність «йти уперед», долаючи «поворотний пункт європейської культури» [8, с.52], футуристи, імажиністи, експресіоністи були ще радикальнішими у своїх заявах. Чітке й однозначне

відмежування від усього, що заперечувалось групою, у той же час, сприяло усвідомленню самих себе, стимулювало процес концептуалізації власних ідей та поглядів. Така взаємообумовленість «так» та «ні», одночасне проголошення «credo» та «damn», було присутнє як у культурній практиці, так і явно помітне у структурі маніфесту, де за викладом «негативної частини» йде «позитивна програма» [5, с.61]. У самій появі такого «негативного ряду» можна вбачати спробу «деміургічно призначити нову точку відліку для історії людства» [4, с.60-61].

Маніфест, будучи «документом ...творчості колективної» [9, с.16], стає й спробою колективного самовизначення, усвідомлення себе, актом самоствердження, встановлення не тільки закладених у ньому ідей, але й затвердженні інгрупи – носіїв цих принципів нового. Проголошення маніфесту вирішує проблему позиціонування об'єднання по відношенню до інших, сприяє гуртуванню його членів.

Поява значної кількості творчих об'єднань, ситуація певної конкуренції, суперництва між ними, обумовлювала проблему залучення більшої кількості прихильників та членів об'єднання, що вирішувалась не в останню чергу за допомогою оприлюднення маніфестографії.

У контексті вищевикладеного, можна говорити про доволі значну роль маніфесту у процесі інституціалізації творчих об'єднань, їхнього становлення як колективу однодумців. Сучасні концепції колективоутворення передбачають, що «група однодумців, не маючи зовнішньо визначеної мети, не будучи об'єднана єдиною заданою діяльністю, сама синтезує її», у процесі чого ця діяльність «опредмічується» [12, с.114]. Концептом такої діяльності й максимально концентрованим, часом схематичним виразом цілей виступає маніфест.

У якості «словесного жесту... сакрального, законодавчого... програмуючого... подальші принципи» [4, с.56], маніфест може бути представлений як початкова точка процесу колективоутворення. Однак, не можна заперечувати й його, значення для таких етапів здійснення останнього, як «пошук та залучення прихильників», «подолання внутрішніх та зовнішніх перешкод на шляху здійснення...» діяльності й її «легалізації» [12, с.116].

Систематичний та усебічний аналіз ролі маніфестів у процесі комунікаційної взаємодії, практиці становлення мистецтва кінця XIX – початку XX ст. все ще має бути виконаний. Однак, враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що крім іманентних, власне культурних, як-от: ствердження нових художніх ідеалів та принципів мистецтва, запровадження художніх ідей, зміну розуміння основних естетичних категорій, переосмислення проблеми відношення митця і світу, маніфест виконував ще й низку комунікативних, соціальних, психологічних функцій. Поставши як результат рефлексивних процесів, що обумовили самовизначення й вирізнення виникаючого об'єднання, він, у той же час, сприяв їхньому становленню, лишаючись активним фактором утворення колективу.

Список використаної літератури

1. Флиер А.Я. Культурология для культурологов / А.Я. Флиер. – М.: Академический Проект, 2000. – 496с.
2. Батычко Г.И. Творческое объединение как феномен переходной художественной эпохи // Второй Российский культурологический конгресс с международным участием «Культурное многообразие: от прошлого к будущему: программа», Тезисы докладов и сообщений. – СПб.: Эйдос; Астерион, 2008. – С. 363 – 364.
3. Бычков В. Художественно – эстетическая феноменология авангарда и модернизма / В. Бычков, Л. Бычкова // Корневище 2000: книга неклассической эстетики / редкол.: В.В. Бычков, Н.Б. Маньковская. – М., 2000. – 333с.
4. Біла А. Український літературний авангард: пошуки, стильові напрямки: моногр. / А. Біла. – вид. 2-ге, доп. і перероб. – К.: Смолоскип, 2006. – 464с.

5. Модернизм: анализ и критика основных направлений / под ред. В.В. Ванслова и Ю.Д. Колпинского. – М.: Искусство, 1969. – 243с.
6. Энциклопедия экспрессионизма: живопись и графика. Скульптура. Архитектура. Литература. Драматургия. Театр. Кино. Музыка: пер. с фр. / Л. Ришар; науч. ред. и авт. послесл. В.М. Толмачев. – М.: Республика, 2003. – 432с.:ил.
7. Ільницький О. Український футуризм (1914 – 1930) / О. Ільницький; пер. з англ. Р. Тхорук. – Львів: Літопис, 2003. – 456с.
8. Литературные манифесты от символизма до наших дней: антология / составитель С. Джимбинов. – М.: XXI век - согласие, 2000. – 608с.
9. Называть вещи своими именами: программные выступления крупнейших западноевропейских писателей XX века / сост., предисл., общ. ред. Л.Г. Андреева. – М.: Прогресс, 1986. – 640с.
10. Дадаизм в Цюрихе, Берлине, Ганновере и Кельне: тексты, иллюстрации, документы. – М.: Республика, 2002. – 559с.
11. Батичко Г.І. Роль творчих об'єднань в європейській культурі кін. ХІХ – поч. ХХ ст. / Г.І. Батичко // Матеріали V підсумкової (2002р.) науково – практичної конференції викладачів МГІ: зб. наук. пр. / за ред. К.В. Балабанова. - Маріуполь: МГІ, 2003. – С. 84 – 86.
12. Синягин Ю.В. Динамика процесса коллективообразования / Ю.В. Синягин // Вопросы психологии. – 1992. – № 1 – 2. – С. 111 – 117.

O. V. Mendrin

IMPORTANCE OF MANIFESTO FOR CREATIVE UNION

The article covers studying of the European culture problems at the close of the XIX – beginning XX century. It assays to determine the place of artistic communities in the cultural process. It analyses of manifesto's importance for artistic communities' forming of the referred period.

Key words: *manifesto, artistic community, avant-garde.*

УДК 355.134 (477)"16/17"

Ю.М. Нікольченко

КОЗАЦТВО У КОНТЕКСТІ НАГОРОДНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.

У XVII-XVIII ст. відбулося становлення і розвиток нагородної системи українського козацтва зі своїми характерними рисами і особливостями. Вона знайшла своє відображення у нагородній політиці сучасної України.

Ключові слова: *українське козацтво, нагородна система, історія, нагороди, документи, нагородна політика, Україна.*

Розбудова Української незалежної держави висуває і проблему формування власної концепції розвитку нагородної системи, що передбачає створення відповідної документальної бази. Гострота проблеми обумовлюється тим, що процеси реформування нагородної політики у країні не припинилися і досі. Свідченням цього є прийняття Верховною Радою низки законів та Указів Президента, що регулюють процеси у нагородній політиці України.

У зв'язку з цим, важливим є переосмислення історичного досвіду і надбань минулих поколінь, об'єктивна і справедлива оцінка розвитку національної нагородної системи у різні історичні епохи, в тому числі у добу Національно-визвольної війни 1648-1658 років і Гетьманщини, коли основною рушійною силою українського суспільства виступало козацтво.